

Březen 2022 Zamyšlení VIII.

„přemáhej všechno zlo“ (z Modlitby zasvěcení Božímu milosrdenství)

Zachraň nás od zla

Prosba „přemáhej všechno zlo“, kterou Jan Pavel II. adresoval Bohu v Modlitbě zasvěcení světa Božímu milosrdenství, je jasnou ozvěnou výzvy obsažené v modlitbě Otčenáš. V reakci na prosby učedníků, aby je Pán naučil se modlit, Pán Ježíš naznačil, že mezi výzvami adresovanými našemu Otci „který je v nebesích“ by mělo být i toto: „a nedopust', abychom podlehlí pokušení, ale zachraň nás od zla.“ (Srov. Lk 11,2; Mt 6,13).

Také nejslavnější modlitby, které se křesťané modlili k Bohu na přímluvu svatých od nejstarších dob, obsahují výzvu ke spáse od zla. V mariánské modlitbě ze 3. století „Pod tvou ochranu“ je volání: „ale vždy nás zachraň ode všeho zlého pozeňnaná Panno“. Na druhou stranu v Zdrávasu, jehož konečná podoba vznikla až v šestnáctém století za pontifikátu papeže Pia V., věřící prosí Matku Boží slovy: „pros za nás hříšné nyní i v hodinu smrti naší.“ Toto volání se zrodilo ve 14. století, kdy Evropu po desetiletí decimoval mor a kdy Mariina přímluva u Boha se zdála naději pro svět. Na druhé straně tradiční katolická modlitba k andělu strážnému, která má také několik staletí historii – „Anděle Boží, strážce můj“, vedle verze: „Střež mou duši, mé tělo“, obsahuje také následující: „Chraň mě před vším zlem.“

Na rozdíl od lidských slabostí, které jsou primárně subjektivní, protože souvisí se samotnou podstatou člověka, má zlo objektivní rozměr. Přichází k lidem zvenčí, z okolního světa, někdy jako skutečně smrtelná hrozba pro ně. Takto chápané zlo má dvě podoby. Zpočátku se to jeví jako neštěstí, které na něj většinou náhle padne a tváří tvář tomuto zlu je člověk zcela bezmocný. Může to však být zlo, se kterým musí člověk nejprve souhlasit, aby ho zlo mohlo přemoci.

Neštěstí

Neštěstí, která postihují jak osudy jednotlivých lidí, tak i mnoha lidí najednou, někdy i celých komunit, jsou velmi často spojena s přírodními katastrofami – zemětřeseními, povodněmi a požáry, nebo humanitárními katastrofami způsobenými pandemiemi, ale i s nehodami, např. nehody železniční nebo letecké. Jsou nedílnou, ale zároveň velmi bolestnou součástí lidských dějin. V souvislosti s nimi se v křesťanském světě před staletími psaly prosby nebo písně, v nichž byl Bůh prošen o milost, mimo jiné slovy: „Od nemoci, hladu, ohně a války,

zachraň nás, Pane! Před náhlou a nečekanou smrtí zachraň nás, Pane!”

Pokud jde o neštěstí velkých lidských společenství, pandemie Covid-19, kterou v současnosti zažívá celý svět, je další verzí „moru“, který v podobě epidemie „černé smrti“ neboli moru ve 14. století postihlo celou tehdejší Evropu a v podobě cholery se jí stalo neštěstím v devatenáctém století. Po skončení 1. světové války se rozšířila pandemie španělské chřipky přivezená z USA. V důsledku toho zemřely desítky milionů lidí, tedy více než vojáků na všech frontách Velké války.

Dodnes jsou viditelnými suvenýry oněch neštěstí kříže zpopularizované v 16. století v Evropě se dvěma vodorovnými trámy, které byly vztyčovány na hranicích různých měst na ochranu jejich obyvatel před morem. Za 2. světové války byly za podobným účelem postaveny kříže, které měly chránit před tyfem. Za stejným účelem byly v některých městech vztyčeny zvláštní „morové sloupy“, na jejichž vrcholu byla často socha Matky Boží. Příkladem takového sloupu je sloup, který se již několik staletí tyčí na náměstí před vchodem do baziliky Santa Maria Maggiore v Římě.

Symbolem souběžné spleti velkých neštěstí souvisejících s působením přírodních sil se dodnes stalo zemětřesení, které zasáhlo Lisabon v sobotu 1. listopadu 1755 na svátek Všech svatých. V té době mělo asi 275 000 obyvatel a bylo čtvrtým největším evropským městem po Londýně, Paříži a Neapoli.

První živel zasáhl portugalskou metropoli ráno, kolem 9.30 hod. Bylo to silné zemětřesení, jehož epicentrum bylo pod dnem Atlantského oceánu. Dnes se počítá, že dosáhl 9,5 stupně Richterovy škály. Země se několik minut vlnila jako moře. V důsledku toho zůstala velká část města (85 procent) v troskách, včetně katedrál, která tehdy pohřbila více než 4000 věřících, kteří se účastnili mše svaté. Kromě ní se téměř během okamžiku z poloviny kostelů, královského paláce, klášterů, nemocnic, opery a knihovny staly obrovské trosky. Z dvaceti tisíc budov ve městě byly k dalšímu bydlení vhodné jen asi tři tisíce. Část lidí, kteří přežili zemětřesení, uprchla a hledala bezpečí na březích řeky, pryč od městských budov. Mezitím o sobě dal vědět druhý živel – voda. Z moře přišly tři vlny tsunami, každá dvanáct metrů vysoká. Nikdo z těch, kteří byli méně než dvě stě metrů od pobřeží, neměl sebemenší šanci na přežití. Zároveň se objevil třetí živel – oheň. Domácí kamna a rozbité lampy zničené zemětřesením způsobily požár, který zachvátil celé město ležící v troskách. Požár trval přes pět dní. Lidé umírali uvěznění v troskách svých domovů, když stále čekali na pomoc. Naštěstí pro Lisabon shořela i těla dříve zesnulých, což ho zachránilo před nevyhnutelnou epidemií. Jako by to všechno nestačilo, portugalskou metropoli zasáhl ještě jeden živel: vzduch. Přeživší, kteří přišli o všechno, zbaveni jídla a oblečení, uprchli do kopců obklopujících město. Tam je přemohla zima a hlad. Odhaduje se, že jestliže v prvních dnech tragédie zemřelo přibližně šedesát tisíc lidí, dalších čtyřicet tisíc zemřelo v prvních měsících po ní. Celkem tak zemřelo asi sto tisíc lidí, tedy více než třetina obyvatel Lisabonu. Kataklyzma zvýšily také gangy zločinců, které

utekly z vězení. Vláda zavedla výjimečný stav, během kterého byli násilníci a lupiči vešeni na šibenici bez soudu. Lisabonská tragédie měla v té době velkou ozvěnu po celé Evropě. Otevřela se diskuze ohledně morální, metafyzické a náboženské povahy.

Nikdy v celé dosavadní historii starého kontinentu nedošlo k tak vysoce nahromaděnému mnohotvárnému zlu, které vzniklo čistě kvůli přírodním vlivů: zemětřesení, tsunami, oheň, zima, hlad a náhlá smrt, která si v žádném případě nevybírala své oběti.

Dalším, a ještě palčivějším projevem obrovského množství vzájemně propojených neštěstí je válka. V tomto případě ale nejde o nějaký ozbrojený konflikt, který propukl z nejrůznějších důvodů a který je nakonec nařízen lidmi u moci. Válka jako neštěstí obvykle postihne velké množství obyčejných lidí, kteří v důsledku vojenských akcí přijdou o všechno, počínaje vlastním životem. Pokud jim bylo dáno přežít bezprostřední ohrožení, obvykle přijdou o své blízké, domovy a veškerý majetek. Pokud se jim naopak z místa, kde jim hrozila smrt, podařilo uprchnout, čeká je nevyhnutelně dramatický osud uprchlíků. Každý člověk zapojený do války do ní přináší svůj vlastní tragický příběh. Není možné je všechny popsat najednou. Proto lze válku jako obludnost jednotlivých neštěstí vyjádřit pouze symbolicky jazykem velké literatury, hudby nebo malířství.

Dojemným příkladem malířského vyjádření tragédie války je slavný obraz Marca Chagalla z roku 1966 s názvem Válka. Jeho barvy jsou založeny na kontrastech budovaných třemi dominantními barvami: bílou, černou a červenou. Mezi nimi vyniká bělost sněhu, která je ponurým pozadím pro strašné následky války: lidé zoufale truchlí nad svými mrtvými nebo se modlí nad jejich mrtvými těly, váleční uprchlíci nesoucí své věci neznámo odkud, matka nesoucí malé dítě v náručí. Na levé straně obrazu dominuje červená barva města pohlčená požárem. Mezi plameny ohně lze spatřit lidské postavy, někdy bez šatů, které se marně snaží dostat z hrozícího smrtelného nebezpečí. Černé výpary ohně se vznášejí nad bílým sněhem. Svrchu kontrastují s beránkem, který je uprostřed malby. Je to symbol zápalné oběti, kterou Chagall převzal ze Starého i Nového zákona. Takovou zápalnou obětí se stávají nevinní lidé – ženy, děti a staří lidé – postižení porážkou války. Někteří z nich jdou ke Kristovu kříži, velikonočnímu Beránku, který jakoby vyrůstá z těla beránka vystupujícího z černých výparů na pravé straně obrazu. V něm hledají nešťastné oběti války pomoc a útěchu a v jeho utrpení a smrti chtějí najít klíč k pochopení svého osudu. Hned za křížem je vidět postava Mojžíše sestupujícího z hory Sion s deskami Desatera. Podle Knihy Exodus se právě tehdy Izraelité obrátili k Bohu zády a začali uctívat zlaté tele, které stvořili. Když Chagall maluje Mojžíše jako jednu z důležitých postav své války, zdá se, že mluví ke všem, kdo si tento obraz prohlížejí: kdykoli se lidé vzdálí od Boha a pohrdají Jeho příkázáními, tolikrát si připravují strašlivý osud. Nejtragičtějším ztělesněním toho osudu je válka.

Zlý duch

Válka je obrovské neštěstí, které postihuje mnoho nevinných obětí. Nespravedlivá válka (na rozdíl od spravedlivé války uvedené v Katechismu katolické církve v č. 2309) jako nezákonná agrese proti státu nebo národu je velkým zločinem a hříchem proti Bohu spáchaným lidmi, kteří si jsou plně vědomi. Nejčastěji jejich jednání vyplývá z důvodů naznačených sv. apoštolem Janem: „Neboť vše, co je ve světě, to je žádost těla, žádostivost očí a pýcha tohoto života, nepochází od Otce, ale ze světa“ (1 Jan 2:16).

Za těmito žádostivostmi a pýchou je osobní zlo nebo zlý duch. Na to poukázal sv. Jan v souvislosti s vraždou Kaina, který odstartoval tragickou historii všech útoků na život a zdraví jiných lidí, když napsal: „jako Kain, který byl z ďábla a zabil svého bratra. A proč ho zabil? Protože jeho vlastní skutky byly zlé, kdežto bratrovy spravedlivé.“ (1 Jan 3,12). Svatý Jan apoštol dokonce zavedl kritérium, podle kterého je možné „rozpoznat děti Boží a děti ďábla“. Neboť každý, „kdo činí nespravedlnost“ a „kdo nemiluje svého bratra“, „není z Boha“. V hříchu „je dítětem ďáblovým, protože ďábel od počátku hřeší“ (1 Jan 3,10). Stejnou myšlenku sv. Jan zopakoval v posledních pasážích svého listu a poukázal na Kristovu ochranu, kterou měl každý z jeho věrných učedníků: „Víme, že nikdo, kdo se narodil z Boha, nehřeší, ale Syn Boží jej chrání a Zlý se ho ani nedotkne. Víme, že jsme z Boha, kdežto celý svět je pod mocí Zlého.“ (1 Jan 5,18-19).

Učení sv. Jana evangelisty přímo odkazuje na to, co sám Kristus řekl o Zlém. Neboť to byl on, kdo ve své velekněžské modlitbě ve večeradle k Bohu Otci jménem svých učedníků, řekl: „Nežádám tě, abys je vzal ze světa, ale abys je ochránil před zlem“ (Jan 17, 15). Jak uvádí Katechismus katolické církve: „Zlo, o kterém se hovoří v této modlitbě není abstrakcí, ale znamená osobu, Satana, Zlého, anděla, který se staví proti Bohu. „Ďábel“ (dia-bolos) je ten, kdo „jde proti“ Božímu plánu a jeho „dílu spásy“ uskutečněnému v Kristu“ (KKC 2851). Toto osobní zlo měl na mysli i Pán Ježíš, když v Horském kázání přikázal svým posluchačům: „Vaše řeč ať bude: „Ano, ano; ne ne“. A co je navíc, pochází od Zlého“ (Mt 5,37). Na druhé straně, když Kristus mluvil k farizeům a zákoníkům v jeruzalémském chrámu, poukázal na zvláštní rysy Satana: „Od počátku byl vrah a nevydržel v pravdě, protože pravda v něm není. Když lže, mluví sám od sebe, protože je lhář a otec lži“ (J 8,44).

Osobně se hned po křtu v Jordánu potýkal se se Zlým Pán Ježíš při pokušení na poušti. Třikrát pak přemohl našeptávání zlého ducha a jednoznačně se odvolával k pravdě o Bohu obsažené v knihách Starého zákona (srov. Mt 4,1-11). Nedovolil Satanovi, aby nad ním převzal jakoukoli kontrolu. Proto s odkazem na slova žalmu 91 na konci řekl: „Jdi pryč, Satane! Vždyť je psáno: „Hospodinu, svému Bohu, se budeš klanět a jedině jemu budeš sloužit“ (Mt 4,10). Tím dal jednou provždy

příklad všem svým učedníkům, jak rozhodně a okamžitě je třeba se distancovat od klamných pokušení Zlého.

Kristus, jako nikdo jiný, si uvědomil, jaké velké zlo je posedlost zlým duchem, ale měl moc jedním slovem okamžitě osvobodit nešťastné lidi z moci Satana. Evangelia jsou plná zpráv o tomto druhu zázraků, v jejichž důsledku lidé znovu získali plnou duševní sílu a vnitřní klid – jako posedlý muž ze země Gerasenů, který před svým zázračným uzdravením „stále žil v hrobech a nikdo ho nedokázal ani spoutat řetězem. Neboť byl často svázán okovy a řetězy; ale přetrhl řetězy a okovy, a nikdo ho nedokázal zadržet. Stále ve dne v noci křičel a bil se kameny v hrobech a v horách“ (Mk 5, 3-5). Na druhou stranu, když znovu získal vnitřní svobodu, nejprve požádal Ježíše, „aby s ním zůstal“, a pak podle své vůle „začal v Dekapolis hlásat všechno, co s ním Ježíš provedl“ (srov. Mk 5, 18-20).

Kristus udělil stejnou moc svým apoštolům. Jak napsal sv. Matouš „svolal svých dvanáct učedníků a dal jim moc nad nečistými duchy, aby je vyháněli a uzdravovali každou nemoc a každou chorobu“ (Mt 10,1). Na konci svého veřejného působení, těsně před Nanebevstoupením, vzkříšený Pán dal moc vyhánět zlé duchy celé církvi. Ve svých slovech na rozloučenou řekl apoštolům: „Jděte do celého světa a kažte evangelium všemu stvoření! Kdo uvěří a bude pokřtěn, bude spasen; a kdo neuvěří, bude odsouzen. Ale ty, kdo uvěří, budou provázet tato znamení: v mém jménu budou démony vymítat, budou mluvit novými jazyky; Vezmou hady do rukou, a když vypijí cokoliv otráveného, neublíží jim to. Na nemocné budou vkládat ruce a ti se uzdraví“ (Mk 16,15-18).

Do této velké historie vítězného boje církve proti zlému duchu je vepsána vizí, která 13. října 1884 se stala účastí papeže Lva XIII. Během jejího trvání se stal tichým svědkem dialogu, který se odehrál mezi Kristem a Satanem. Papež byl tím, co slyšel, tak dojat, že ihned poté, co vidění přestalo, složil modlitbu, kterou nařídil biskupům a kněžím, aby se modlili po každé mši svaté. Stálo tam: „Svatý Michaeli archanděli, braň nás v boji a proti zlobě a nástrahám zlého ducha buď naší obranou. Ať ho Bůh přemůže, o to pokorně prosíme, a ty, Vůdce andělských zástupů, Satana a další zlé duchy, kteří kvůli lidským duším kolují po tomto světě, uvrhni mocí Boží do pekla. Amen“.

Důležitost a aktuálnost této modlitby připomněl světu sv. Jan Pavel II., když 24. května 1987 přišel na pouť do slavného chrámu sv. Michaela Archanděla na hoře Gargano v jižní Itálii. Při své homilii mimo jiné řekl: „Přišel jsem na toto místo, jako mnoho mých předchůdců ctít a vzývat svatého Michaela Archanděla k ochraně a obraně Církve svaté nyní, když je tak těžké vydat autentické křesťanské svědectví bez kompromisů a bez ústupků. Je pravda, že „brány pekelné [církve] nepřemohou“ (srov. Mt 16,18), ale to neznamená, že jsme osvobozeni od zkoušek a od boje proti nástrahám zla. V tomto boji stojí archanděl Michael po boku Církve, aby ji bránil proti vší špatnosti světa, aby pomohl věřícím zahnat démona, který „obchází jako řvoucí lev a hledá někoho, koho by sežral“ (1 Pet 5:8). Tento

boj s démonem, který je opakem postavy svatého Michaela Archanděla, je aktuální i dnes, protože démon je stále živý a ve světě působí. Esenciální zlo, které je v něm, nepořádek vyskytující se ve společnosti, nesoudržnost člověka, jehož vnitřní rozpolcenost je obětí, nejsou jen důsledkem prvotního hříchu, ale také důsledkem vtíravé a skryté činnosti satana, jenž klade léčky pro mravní rovnováhu člověka, a kterého sv. Pavel se neváhá nazývat „bohem tohoto světa“ (2. Kor. 4:4). Satan se jeví jako chytrý svůdce, který ví, jak se prosadit v našem jednání, aby zavedl odchylky tak škodlivé, jak jen je to možné v souladu s našimi instinktivními aspiracemi. K tomuto boji [proti ďáblovým lstivým pokusům (srov. Ef 6,11)] jsme povoláni na vzor archanděla Michaela, kterému církev na Východě i na Západě nikdy nepřestala odevzdávat velkou úctu. Všichni si pamatujeme modlitbu, která zazněla před lety na závěr mše svaté: „Svatý Michaeli Archanděli, braň nás v boji...“. Za chvíli to zopakují jménem celé církve."

Jan Pavel II. se ke stejným myšlenkám vrátil o sedm let později. V neděli 24. dubna 1994, když meditoval nad modlitbou Anděl Páně, s odkazem na vizi papeže Lva XIII., řekl: „Ačkoli dnes se modlitba ke sv. archandělu Michaelovi již často nemodlí na závěr eucharistické slavnosti, vybízím vás všechny, abyste na ni nezapomněli. Modlili se jí a díky ní dostali pomoc v boji proti silám temnoty a proti duchu tohoto světa“.

Ideologie zla

Všechny lži o člověku a světě začínají vzpourou proti Bohu, jejímž výsledkem je touha postavit se na jeho místo. Hříchem prvních rodičů bylo právě to, že podleli lživým satanovým slovům a nejprve – alespoň nepřímě – poznali, že jim Bůh neřekl pravdu o stromu poznání dobra a zla, a pak, že mohli – jako Bůh sám – poznat dobro a zlo (srov. Gn 3,4-5). Vládce či kníže tohoto světa, jak Pán Ježíš nazval Satana (srov. Jan 12,31), jedná v „synech vzpoury“, tedy v lidech, kteří jednají „podle tužeb těla a naplňují rozmary těla a myšlenky bezbožných“ (srov. Ef 2,1-3). Svatý Pavel apoštol popsal Satana jako „boha tohoto světa“, který oslepuje mysl nevěřících natolik, že jim není dáno světlo evangelia (srov. 2 Kor 4,4).

Popíráním existence Boha nebo životem jako by Bůh neexistoval, si lidé vytvářejí různé ideologie, tedy soubory názorů či soudů, které podle názoru dané sociální skupiny nejlépe vyjadřují jejich zájmy. Nejde tedy o přímo filozofická tvrzení, která jako taková mají teoretickou povahu a jsou podřízena kritériu pravdy. Ideologie jsou o ukazování a demonstraci nadřazenosti těch názorů, které prosazují zájmy nějaké sociální skupiny nebo třídy nebo nějaké politické strany. Teoretické poznatky využívané ideologií jsou zpracovány čistě instrumentálně. Měly by vyjadřovat a efektivně argumentovat, co je v zájmu lidí, kteří danou ideologii prosazují nebo kteří jsou jejími zastánci. To platí zejména pro ty ideologie, které vznikly v desetiletích před druhou světovou válkou. Jan Pavel II je

nazval „ideologiemi zla“.

Když o nich mluvil v knize Paměť a identita, papež nejprve poukázal na jejich základní zdroj. Je to podle něj „osvícenská mysl“, která způsobila, že po 18. století mnoho lidí a národů odmítlo křesťanství hlásanou pravdu o milosrdném Bohu a spáse uskutečněné Ježíšem Kristem. Takto však „zůstal člověk sám: sám jako stvořitel své vlastní historie a vlastní civilizace; vnímal sám sebe jako toho, kdo určuje, co je dobré a co je špatné, jako toho, kdo by měl existovat a jednat tak, jako kdyby Bůh neexistoval“. V důsledku toho se však stal tvůrcem ideologie zla, která tak tragicky poznamenala dějiny dvacátého století.

„Jelikož člověk sám, bez Boha, pokračoval papež, může rozhodnout, co je dobré a co špatné, může také rozhodnout, že určitá skupina lidí by měla být vyhlazena. Taková rozhodnutí dělali například ve Třetí říši lidé, kteří se k nim po nástupu k moci demokratickým procesem uchýlili, aby uskutečnili zvrácený program ideologie národního socialismu, inspirovaný rasovými motivy. Podobná rozhodnutí učinila komunistická strana v Sovětském svazu a v zemích podléhajících marxistické ideologii. V této souvislosti došlo k vyhlazování Židů i dalších skupin, jako jsou Romové, rolníci na Ukrajině, pravoslavní a katoličtí duchovní v Rusku, Bělorusku a za Uralem. Obdobná byla perzekuce všech pro systém nepohodlných osob: například veteránů, vojáků a představitelů inteligence, kteří nesdíleli marxistický či nacistický světový názor. Obvykle šlo o fyzické odstranění, ale někdy i o morální odstranění: člověk byl více či méně drasticky zbaven svých práv.“

Dějiny ideologie zla bohužel neskončily pádem německého nacismu nebo sovětského bolševismu. Jak bolestně konstatoval Jan Pavel II. v Paměť a identita, „po zhroucení systémů založených na „zlých ideologiích“ zmíněné formy vyhlazování v těchto zemích ustaly, ale legální vyhlazování lidských životů počatých před jejich narozením stále trvá. Jde také o vyhlazování, o kterém rozhodly demokraticky zvolené parlamenty a postulované ve jménu civilizačního pokroku společností celého lidstva. O další vážná porušení Božího zákona není nouze. Mám na mysli například silný tlak Evropského parlamentu na to, aby byly homosexuální svazky uznány jako další forma rodiny, která by byla rovněž způsobila k adopci. Člověk se může, ba dokonce musí ptát, zda nepůsobí i jiná „zlá ideologie“, v jistém smyslu hlubší a skrytá, která se dokonce snaží využívat lidská práva proti člověku a proti rodině.“

V knize Paměť a identita Jan Pavel II. také poukázal na to, že spolu s odmítnutím Boží existence byly popřeny i nejzákladnější pravdy týkající se člověka. „To, co nejhlubší konstituuje lidstvo, to jest koncept „lidské přirozenosti „jako“ reality“, bylo odmítnuto a nahrazeno „produktem myšlení“, který lze volně utvářet. Jedna se o prohlášení z roku 2005. Dnes vidíme, jak prorocké se ukázaly být tato slova ve světle genderové ideologie běžně hlásané na Západě, podle níž tentýž muž, bez ohledu na to, zda byl počat a narozen jako muž nebo žena, může podle libosti,

pouze aktem své vůle, a dokonce pokaždé, když by chtěl (!) změnit své pohlaví a prohlásit se za muže nebo ženu. Navíc podle některých vlivných současných politiků působících v Evropské unii by se takové požadavky měly stát všeobecně uznávaným a závazným zákonem v celé Unii. Odpůrci těchto požadavků by měli být označeni a prohlášeni za homofobní.

Hřích

Největší dar, který Bůh dal andělům a lidem, je svoboda. Je to předpoklad pro to, abyste byli schopni milovat druhého člověka. Povoláním andělů a lidí bylo přece milovat Boha ve své svobodě a uctívat ho nejvyšším možným způsobem. Někteří andělé a první lidé se však proti Bohu vzbouřili. Non serviam – „Nebudu sloužit [Tobě]“ měl říct Lucifer, který stál v čele rebelujících andělů. Adam a Eva se zase kvůli pokušení zlého ducha chtěli vyrovnat Bohu v poznávání dobra a zla (srov. Gn 3,5). „Takto vstoupilo do světa mravní zlo; je nesrovnatelně větší než fyzické zlo“ (srov. CCC, 311). Následky tohoto podlehnutí pokušení a páchání zla se ukázaly jako nesmírně osudové, protože je sdílelo celé lidstvo. Jak říká Druhý vatikánský koncil v pastorační konstituci o církvi Gaudium et spes, „člověk, stvořený Bohem ve spravedlnosti, od počátku dějin zneužíval své svobody na popud Zlého“ (srov. 13). Je pravda, že si „[zachovává] touhu po dobru, ale jeho přirozenost nese ránu prvotního hříchu. Stal se náchylným ke zlu a náchylným k chybám: člověk je v sobě rozdělen, a proto se celý život lidí, ať už individuálních nebo kolektivních, ukazuje jako dramatický boj mezi dobrem a zlem, mezi světlem a tmou“ (CCC, 1707). To potvrzuje celá historie lidstva. „Od počátku svědčí ona o neštěstích a souženích, která vznikla v srdci člověka v důsledku zneužití svobody“ (KKC, 1739).

V důsledku prvotního hříchu, kdy člověk „odmítnutím plánu Boží lásky oklamal sám sebe“, byla jeho svoboda zasažena v samotné její podstatě. Od nynějška je omezená a omylná (srov. CCC, 1739). Člověk nevidí tak jasně jako jeho první rodiče, v čem spočívá skutečné dobro. Ve svých úsudcích o tom, co je správné a co špatné, je zvláště slepý. Proto se často nechá svést lží a volí zlo, které se mu jeví pod rouškou dobra. Toto je drama jeho svobody.

Velmi často se také člověk snaží ospravedlnit své provinění různými stavy, například v důsledku vývojové vady, duševní slabosti, omylu, jako nutný důsledek nedostatečné sociální struktury (srov. CCC, 387). Mezitím ve světle Zjevení, které nám vypráví o původním, velmi hlubokém vztahu člověka s Bohem, můžeme porozumět tomu, co hřích skutečně je. „Ve své pravé podstatě“ je to odmítnutí Boha a odpor vůči němu (srov. KKC, 386). Navíc „pouze poznání Božího plánu s člověkem umožňuje pochopit, že hřích je zneužitím svobody, kterou Bůh dal svým stvořením, aby ho milovali a milovali jeden druhého“ (KKC, 387).

Pokud jde o člověka a účinky, které na něj působí, „hřích je proviněním proti

rozumu, pravdě a správnému svědomí; je to nedostatek pravé lásky k Bohu a bližnímu kvůli nesprávné připoutanosti k určitým dobrům. Zraňuje lidskou přirozenost a poškozuje lidskou solidaritu. [Od sv. Augustina a sv. Tomáš Akvinský] byl definován jako „slovo, skutek nebo touha odporující věčnému zákonu“ (CCC, 1849). V důsledku hříchu se člověk „vzdaluje mravnímu zákonu, poškozuje vlastní svobodu, zotročuje se, přerušuje bratrství s druhými lidmi a bouří se proti Boží pravdě“ (KKC, 1740).

Ve svých účincích lidský hřích zasahuje Boha ještě bolestněji, protože Ho uráží. Autor žalmu 51 vyjádřil toto vědomí a kajícíně vyznal: „Proti tobě samému jsem zhřešil, spáchal jsem, co je zlé ve tvých očích.“ (Ž 51,6). Urážka proti Bohu spočívá v tom, že hříšný člověk pohrdá Boží láskou. A co víc, tuto Boží lásku člověk svým způsobem nahrazuje láskou k sobě. Jde v tom tak daleko, že jak říká sv. Augustin ve svém díle „De civitate Dei“ člověk jde „až k pohrdání Bohem“. Především vystupuje tady do popředí pýcha, která způsobuje, že se člověk ve své samo spravedlnosti povyšuje nad svého Stvořitele. „V důsledku tohoto pyšného sebe vyvyšování je hřích úplným opakem Ježíšovy poslušnosti, která přinesla spásu“ (KKC, 1850).

Odcházením od mravního zákona vytrvalým hřešením může člověk přivést svého ducha do takového stavu, že jeho svědomí bude více či méně účinně přehlušeno hříchem. Boží hlas k němu jen velmi těžko zasáhne jeho vlastním rozumem, který ho nabádá k dobru a vyhýbání se zlu (srov. KKC, 1706).

Setrvání v hříchu může pachatele přivést k zoufalství, když pro sebe nevidí žádné východisko. Zoufalství může nakonec způsobit i sebevraždu. To byl i případ Jidáše, který, když viděl, že Ježíš byl odsouzen k smrti, dostal rozum, ale kvůli pocitu zrady neměl dost odvahy a důvěry, aby se obrátil ke Kristu a požádal o odpuštění. Vzal si tedy život (srov. Mt 27,3-5).

Spáchaný hřích může – má-li člověk citlivé a spravedlivé svědomí – vyvolat hlubokou hanbu a lítost v srdci svého pachatele, což se stane výchozím bodem pro vnitřní obrácení. Evangelisté zde uvádějí situaci Petra, který Ježíše nejprve vroucně ujistil, že ho nikdy nezradí, a poté ho v procesu třikrát zapřel. Stačil jediný okamžik, když se Kristus „obrátil a pohlédl na Petra“, aby okamžitě „vyšel a hořce se rozplakal“ (Lk 22,61-62).

Překonání zla

Jak překonat zlo, které se k nám jistě blíží? Jak se vyhnout pochybám a pocitu totální bezmoci či duchovní paralýze? Co dělat, abychom se vnitřně zachránili tváří v tvář nevyhnutelnosti přicházejícího zla?

Vrcholný příklad toho, jak se máme chovat, nám tehdy dal Pán Ježíš během své smrti v Getsemanech. Moc dobře věděl, co ho v nadcházejících hodinách čeká. Věděl, že zrádce se již blíží s kohortou vojáků a stráží přijatých od velekněží a

farizeů, aby Ho zatkli. Uvědomil si, že doslova za okamžik lidský hřích ukáže veškeré své násilí a rozmanitost: nedůvěru, vražednou nenávisť, odmítání a výsměch ze strany vůdců a lidu, zbabělost Piláta a krutost vojáků, zradu Jidáše, zapření Petra a útěk učedníků“ (srov. KKK, 1851). Strach z obrovského utrpení, které Ho čekalo, způsobil – jak píše sv. Lukáš, že „když byl v úzkostech, modlil se vroucněji a jeho pot byl jako husté krupěje krve stékající na zem“ (Lk 22,44). Uprostřed děsivé osamělosti a pocitu opuštění ze strany apoštolů, kteří spali, třikrát prosil svého Otce, „aby, pokud je to možné, odešla ta hodina od něj. A řekl: "Abba, Otče, všechno je pro Tebe možné, vezmi ode mne tento kalich!" (Mk 14,35b-36). Třikrát také vyjádřil naprostou poslušnost spásné vůli Otce a dodal: „Ale ne to, co chci já, ale to, co Ty chceš! (Mk 14:36).

Tuto dramatickou Kristovu hodinu působivě vyjádřil Blaise Pascal ve svých myšlenkách, když v „Ježíšově tajemství“ napsal: „Když Ježíš viděl, že všichni jeho přátelé spí a všichni jeho nepřátelé jsou vzhůru, odevzdal se zcela Otcí“ (Myšlenky, 736). Toto naprosté odevzdání se Otcí přimělo Ježíše, posíleného andělem z nebe, který se mu „zjevil... a posílil ho“ (srov. Lk 22,43), odvážně vyjít vstříc svým pronásledovatelům. Tak začalo jeho umučení, které ho mělo přivést ke smrti na kříži, a nakonec k vítěznému vzkříšení.

Tak došlo k nepředstavitelnému zázraku překonání zla. Právě v této hodině temnoty a vládců tohoto světa (srov. Lk 22,53; Jan 12,31), kdy se zdálo, že zlo dosáhne svého nejvyššího a konečného triumfu, se ukázala nepřemožitelná síla Božího milosrdenství. „Kristova oběť se záhadně stává zdrojem, z něhož pramení nevyčerpatelné odpuštění našich hříchů“ (srov. KKC, 1851). „Bůh Otec zjevil svou všemohoucnost tím nejtajemnějším způsobem v dobrovolném ponížení a vzkříšení svého Syna, kterým zvítězil nad zlem“ (KKC, 272). Proto sv. Apoštol Pavel ve snaze ukázat toto vítězství dobra nad zlem napsal v Prvním listu Korintánům, že ukřižovaný Kristus je „Boží moc a Boží moudrost. Neboť Boží bláznovství je moudřejší než lidská moudrost a Boží slabost je silnější než lidská síla“ (1 Kor 1,24-25).

Církev v prefaci ke svatému kříži takto chválí moc Boha Otce: „Vpravdě je důstojné a spravedlivé, dobré a spasitelné, svatý Otče, všemohoucí, věčný Bože, abychom ti vždycky a všude vzdávali díky. Neboť naše spása je v kříži tvého Syna: kříž neznamena již smrt, ale stal se nám stromem života; a člověk propadlý hříchu a smrti byl vrácen životu skrze kříž našeho Pána, Ježíše Krista.“

Žijte naději v Božím milosrdenství

Na základě svátosti křtu, kterou přijal, je každý křesťan povolán mít podíl na Kristově vítězství na stromě kříže. Proto sv. Ambrož napsal v „De sacramentis“: „Pán, který sňal tvůj hřích a odpustil ti hříchy, je připraven tě střežit a chránit před pokusy ďábla s tebou bojovat, aby tě nepřítel – zdroj všech hříchů –

nepřekvapil. Kdo se svěřuje Bohu, nebojí se Satana.“ Sv. Pavel se ptá: „Pokud je Bůh pro nás, kdo je proti nám?“ (Řím 8:31)“.

S důvěrou v jistotu víry, že Bůh je skutečně Emanuel, Bůh s námi, máme právo opakovat za sv. Janem Pavlem II. slova, která nám sdělil v knize „Paměť a identita“: „Zlo nezvítězí v konečném vítězství! Velikonoční tajemství potvrzuje, že dobro nakonec vítězí; že život vítězí nad smrtí; že láska vítězí nad nenávisť.“

Toto vítězství nad smrtí a tento triumf lásky nad nenávisť byly zjeveny v Božím milosrdenství vůči každé lidské bytosti. Proto „je nutné – jak řekl papež 18. srpna 2002 na konci své pouti do Polska, během níž svěřil svět Božímu Milosrdenství –, aby jeho poselství o milosrdné lásce zaznělo s novou silou. Svět potřebuje tuto lásku. Nastal čas, aby se Kristovo poselství dostalo ke všem, zvláště k těm, jejichž lidskost a důstojnost se zdají být ztraceny v tajemství hříchu a nepravosti. Nastal čas, aby poselství o Božím milosrdenství naplnilo lidská srdce nadějí a stalo se zdrojem nové civilizace – civilizace lásky“.

Podobnou myšlenku vyjádřil i papež František ve svém Poselství k postní době 2014: „Úkolem křesťana je hlásat ve všech prostředích osvobozující poselství, že zlo lze odpustit, že Bůh je větší než náš hřích a miluje nás zdarma a vždy, že byli jsme stvořeni pro společenství a věčný život. Bůh nás volá, abychom byli radostnými hlasateli tohoto poselství milosrdenství a naděje! Je dobré zažít radost z kázání této dobré zprávy – sdílení pokladu, který nám byl svěřen – utěšovat zarmoucená srdce a dávat naději mnoha bratřím a sestrám, kteří jsou ve tmě. Musíme jít ve stopách Ježíše, který vyšel vstříc chudým a hříšníkům jako pastýř hledající ztracené ovečky, vyšel k nim naplněn láskou. Ve spojení s ním můžeme směle otevírat nové cesty evangelizace a zlepšování lidského života.“

Zůstává pro nás v platnosti následující ustanovení Katechismu katolické církve: „Když prosíme o vysvobození od Zlého, modlíme se také o vysvobození od všeho zlého, minulého, současného i budoucího, jehož je on původcem či podněcovatelem. V této poslední prosbě předkládá církev před Boha Otce bídu celého světa. Prosí o vysvobození od zla, které přemáhá lidstvo, prosí o vzácný dar pokoje a milost vytrvalého čekání na Kristův návrat. Církev touto modlitbou v pokorné víře předjímá obnovu všech a všeho v Tom, který „má klíče smrti a podsvětí“ (Zj 1,1.8), ve Všemohoucím, „Kdo je, kdo byl a který má přijít“ (Zj 1, 8): „Vysvobod' nás, Pane, ode všeho zlého a dej nám a naší době mír. Pomoz nám ve svém milosrdenství, abychom byli vždy osvobozeni od hříchu a v bezpečí před každým zmatkem a doufali v příchod našeho Spasitele, Ježíše Krista, plni naděje“ (KKC, 2854).

Mons. Marek Jędraszewski, arcibiskup krakovský